

Theology on the Web.org.uk

Making Biblical Scholarship Accessible

This document was supplied for free educational purposes. Unless it is in the public domain, it may not be sold for profit or hosted on a webserver without the permission of the copyright holder.

If you find it of help to you and would like to support the ministry of Theology on the Web, please consider using the links below:

<https://www.buymeacoffee.com/theology>

<https://patreon.com/theologyontheweb>

PayPal

<https://paypal.me/robbradshaw>

A table of contents for the *Journal of Theological Studies* (old series) can be found here:

https://biblicalstudies.org.uk/articles_jts-os_01.php

pdfs are named: [Volume]_[1st page of article]

NOTES AND STUDIES

THE HISTORIA MYSTAGOGICA AND OTHER
GREEK COMMENTARIES ON THE BYZANTINE
LITURGY.

II.

39. Περὶ τοῦ Προκειμένου.

Τὸ προκείμενον πάλιν μηνύει τῶν προφητῶν τὴν ἐκφαντορίαν, τὴν προμή-
νωσιν τῆς παρουσίας τοῦ βασιλέως Χριστοῦ ὡς στρατιῶται προτρέχοντες καὶ
βοῶντες Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χειροβίμ ἐμφάνηθι καὶ ἐλθέ εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς
5 καὶ Ὁ Θεὸς κάθηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αἰτοῦ.

40. Περὶ τοῦ Ἀποστόλου.

Ὁ ἀπόστολος καὶ αὐτόπτης καὶ ὑπουργὸς τοῦ Χριστοῦ βοᾷ κηρύσσει τὴν
βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ λέγων Χριστὸς παραγεγόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων
ἀγαθῶν, ὃν (καὶ) ἔχοντες ἀρχιερέα μέγαν διεληγθότα τοὺς οὐρανοὺς κρατῶμεν τῆς
10 ὁμολογίας αὐτοῦ μεθ' οὗ βοᾷ καὶ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς Ὁ ὀπίσω μοι ἐρχόμενος
ἐστὶν ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου· αὐτὸς ἡμᾶς ἀγιάσει
ἐν πνεύματι (ἁγίῳ) καὶ πηρὶ (καὶ) μέσον ἡμῶν ἔστηκεν.

41. Τὸ Ἀλληλούια τί δηλοῖ.

Τὸ ἀλληλούια βοᾷ Δαβὶδ καὶ λέγει Ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐμφανῶς ἤξει καὶ πῦρ
15 ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύεται καὶ Ἐφαναν αἱ ἀστραπαὶ [τῶν εὐαγγελιστῶν] αὐτοῦ
τῆ οἰκογένειᾳ τῇ γὰρ ἐβραΐδι διαλέκτῳ ἐστὶ τὸ ἅλ ἔρχεται καὶ ἐφάνη, τὸ δὲ
ἦλ ὁ Θεός, τὸ δὲ οὐα αἰνεῖτε ὑμνεῖτε τὸν ζῶντα Θεόν.

42. Περὶ τοῦ θυμιατοῦ.

Καὶ γὰρ εὐθέως ὁ θυμιατὴρ ὑποδεικνύει τὴν ἀνθρωπότητα Χριστοῦ, τὸ πῦρ
20 τὴν θεότητα, καὶ ὁ εὐώδης καπνὸς μηνύει τὴν εὐωδίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος
προπορευομένην ὁ γὰρ θυμιατὴρ ἐρμηνεύεται [εὐωδία ἢ καὶ] εὐωδιστατῆ εὐ-

4 Ps. lxxix 2
10. S. Io. i 27, 29
15. Ps. lxxvi 18

5. Ps. xlvi 8
11. S. Mt. iii 11

8. Heb. ix 11
12. S. Io. i 27

9. Heb. iv 14
14. Ps. xlix 3

2. προκείμενον] responsorium τὴν προμήνωσιν] et praenuntiationem
3. ὡς στρατιῶται] ac similiter (*procul dubio pro acsi milites*) 7. αὐτόπτης]
inspector 8. τοῦ Χριστοῦ] αὐτοῦ καὶ P²: eius et παραγεγόμενος]
παρεγένετο P²: aduenit 9. καὶ] P²: et 11. ἀγιάσει] sanctificauit
12. ἁγίῳ] P²: sancto καὶ] P²: et μέσον] μέσος P²: medius 15. προπορεύ-
σεται] ardebit (*uulg. exardescet*) τῶν εὐαγγελιστῶν] om. M¹ αὐτοῦ] tuae
17. τὸν ζῶντα] ὄντως ὄντα P²: uere existentem

φροσύνη. (ἡ πάλιν ἡ γαστήρ τοῦ θυμιατηρίου νοηθεῖν ἂν [ἡμῖν] ἢ [ἡγιασμένη] μήτρα τῆς [ἀγίας] παρθένου [καὶ θεοτόκου] φοροῦσα τὸν θεῖον ἄνθρακα Χριστὸν ἐν ᾧ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς· διὸ καὶ τὴν ὁσμὴν τῆς εὐωδίας ἀναδίδωσιν εὐωδιάζων τὰ σύμπαντα. ἡ πάλιν ἡ γαστήρ τοῦ θυμιατηρίου δηλοῖ τὴν κολυμβήθραν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἐν ἄνθρακι τοῦ θεοῦ πυρὸς 5 τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργείας τὴν εὐώδη τῆς θείας χάριτος νιοθεσίαν διὰ τῆς πίστεως ἑαυτῇ εἰσοικίζουσα καὶ δι' αὐτῆς εὐωδιαζομένη.)

43. Περὶ τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου.

Τὸ (ἅγιον) εὐαγγέλιόν ἐστιν ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καθ' ἣν ὠράθη ἡμῖν, οὐκέτι διὰ νεφελῶν καὶ αἰνιγμάτων λαλῶν ἡμῖν ὡς ποτὲ τῷ Μωϋσῆ διὰ 10 φωνῶν καὶ ἀστραπῶν [καὶ σαλπύγγων καὶ] ἤχων καὶ γνόφῳ καὶ πυρὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἢ τοῖς πάλαι προφήταις δι' ἐνυπνίων, ἐμφανῶς δὲ ὡς ἄνθρωπος ἀληθῆς ἐφάνη καὶ ὠράθη ἡμῖν ὁ πρᾶξ καὶ ἡσυχος βασιλεὺς ὁ [πρὶν] καταβάς ὡς ἕτοσ ἀψοφητὴ ἐν πόκι, καὶ ἔθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας, δι' οὗ ἐλάλησεν ἡμῖν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ 15 στόμα πρὸς στόμα καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων· περὶ οὗ ὁ Πατὴρ [ἐξ οὐρανοῦ] μαρτυρεῖ καὶ λέγει Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, Σοφία (καὶ) Λόγος καὶ Δύναμις, ὁ ἐν προφήταις μὲν προκηρυχθεὶς ἡμῖν, ἐν εὐαγγελίοις δὲ φανερωθεὶς, ἵνα Θεοὶ λάβωσιν αὐτὸν καὶ πιστεῦσωσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ λάβωσιν ἔξοχίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι. ὃν ἀνέκαμεν καὶ ἐωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, Σοφίαν καὶ 20 Λόγον [Θεοῦ] τοῦτον εἶναι πάντες [(πιστεύοντες)] βωῶμεν Δόξα σοι Κύριε. εἶτα πάλιν τὸ ἅγιον Πνεῦμα βοᾷ ἐν νεφέλῃ φωτεινῇ ἐπισκιάζον, νῦν διὰ οὐρανοῦ (?) βοᾷ [Προσέχετε·] αὐτοῦ ἀκούετε.

44. Τέσσαρα δὲ εἰσὶν εὐαγγέλια ἐπειδὴ τέσσαρα καθολικὰ πνεύματά εἰσι κατὰ τὰ τετράμορφα ζῶα ἐν οἷς κάθηται ὁ τῶν ὄλων Θεός· ἐξ ὧν φαίνεται 25 ὅτι ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερογβίμ Θεός καὶ συνέχων τὰ σύμπαντα φανερωθεὶς ἔδωκεν ἡμῖν τετράμορφον τὸ εὐαγγέλιον ἐνὶ δὲ Πνεύματι συνεχόμενον. καὶ γὰρ τετραπρόσωπά εἰσι καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν εἰκονίζουσι τὴν πραγματείαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ὁμοιον λέοντος, τὸ ἔμπρακτον αὐτοῦ καὶ ἡγεμονικὸν καὶ βασιλικὸν χαρακτηρίζον· τὸ δὲ δεύτερον ἕμοιον μόσχου, τὴν 30 ἱερουργικὴν καὶ ἱεραρχικὴν τάξιν ἐμφαίνει· τὸ δὲ τρίτον ἔχον πρόσωπον ἀνθρώπου,

3. Col. ii 9 10. Num. xii 8 11. Heb. xii 18 sq. 13. S. Mt. xxi 5 (Zach. ix 9); Ps. lxxi 6 14. S. Io. i 14 15. Heb. i 2
16. Num. xxi 8 17. S. Mt. iii 17; Lit. Byz. (Lit. E. & W. p. 372) 19. S. Io. i 12 20. I Io. i 12 21. Lit. Byz. 22. S. Mt. xvii 5 24. sqq. S. Iren. Haer. iii 11 § 8 26. Ps. lxxix 2; Sap. i 7 29 sqq. Apoc. iv 7

1-7. ἡ πάλιν . . εὐωδιαζομένη] P²: uel rursus . . diffundens 4. ἀναδίδωσιν] ex se reddit
6. τῆς . . ἐνεργείας] cooperationem sancti Spiritus εὐώδη] suavissimam
7. δι' αὐτῆς] & se 9. ἅγιον] P²: sanctum 11. ἤχων] ἡχη P²: in sonitu
12. ἦ] uel sicut ἐμφανῶς δι'] ἀλλ' ἐμφανῶς P²: sed manifeste
13. ὁ] qui et 15. πλήρης] pleni 17. καὶ] P²: et
18. φανερωθεὶς] manifestatur 20. ὃν] et quia 21. πιστεύοντες] M (pro πάντες) Γ
22. ἐν] qui in 23. οὐρανοῦ] ἀνθρώπου P²: hominem 25. ἐξ] et ex
28. τὴν πραγματείαν] unam operationem 31. ἱερουργικὴν] sacram operationem ἱεραρχικὴν] Iren. sacerdotalem; Anastas. Ieraticὴν: hieraticum

τὴν κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ παρουσίαν φανερώς διαγράφον· τὸ <δὲ> τέταρτον ὁμοίον λέτῳ πετομένῳ, τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφιπταμένῃν δόσιν σαφηνίζον. καὶ τὰ εὐαγγέλια τοῦτοις σύμμορφά εἰσιν, ἐν οἷς κἀθηται ὁ Χριστός· τὸ μὲν γὰρ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον τὴν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἡγεμονικὴν <αὐτοῦ> <καὶ 5 ἔμπρακτον> καὶ ἔνδοξον γέννησιν διηγείται <γράφον τὸ> Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος· τὸ δὲ κατὰ Λουκᾶν ἄτε ἱερατικοῦ χαρακτήρος ὑπάρχον ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου <τοῦ ἀρχ>ιερέως θυμιῶντος ἀρχεται· Ματθαῖος δὲ τὴν κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ γέννησιν διηγείται <λέγων> Βίβλος γενέσεως, ἀνθρωπόμορφον οὖν τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο· 10 Μάρκος <δὲ> ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ Πνεύματος τοῦ ἐξ ὕψους ἐπιόντος τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἀρχὴν ἐποιήσατο λέγων Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρό προσώπου σου, τὴν πτερωτικὴν εἰκόνα τοῦ εὐαγγελίου διὰ τούτων δεικνύς.

45. Τὸ κατασφραγίσαι τὸν ἀρχιερέα τὸν λαὸν ὑποδεικνύει τὴν μέλλουσαν <Χριστοῦ> παρουσίαν ἐν τῷ ἑξακισχιλιοστῷ <πεντηκοσιοστῷ> ἔτει μέλλειν 15 ἔσσεσθαι διὰ τῆς ψηφίδος τῶν δακτύλων ἐμφανίσεως ἑξακισχιλιοστὸν πεντακοσιοστόν.

46. Περὶ τῶν Κατηχουμένων.

Οἱ κατηχούμενοι ἐξέρχονται ὡς ἀμήνητοι τοῦ θεοῦ βαπτίσματος καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων· περὶ ὧν λέγει ὁ Κύριος ὅτι Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω κἀκεῖνά 20 με δεῖ ἀγαγεῖν καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούουσιν <καὶ γενήσονται μία ποιμνῆ, εἰς ποιμῆν.>

47. Τί σημαίνει τὸ Εἰλητόν.

Τὸ εἰλητόν σημαίνει τὴν σινδόνα ἐν ᾗ ἐνειλίχθη τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ <ὑπὸ Ἰωσήφ καὶ Νικοδήμου> ἐκ τοῦ σταυροῦ καταβὰν καὶ ἐν μνημεῖῳ τεθέν.

25 48. Περὶ τῆς Προσκομδῆς.

Ἡ προσκομδὴ ἡ γενομένη ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ ἐμφαίνει τὸν Κρανίου τύπον ἐν ᾧ ἐσταυρώθη ὁ Χριστός· δεικνύοντος ὅτι ἐγγὺς ἦν τὸ μνημεῖον ὅπου ἐσταγρώθη.

5. S. Io. i 1
19. S. Io. x 16
xix 42, 41

6. Cp. S. Lc. i 9
23. S. Mc. xv 46

8. S. Mt. i 1
26. S. Io. xix 17

10. S. Mc. i 1 sq.
27. S. Io.

1. δὲ] P²: porro 2. τὴν τοῦ . . . σαφηνίζον] sancti Spiritus pedibus (ποσὴν pro δόσιν ἰ) uolantem praedicationem edisserens 3. τὸ μὲν γὰρ] denique 4. αὐτοῦ] P²: eius καὶ ἔμπρακτον] *Iren.*: καὶ πατρικὴν P²: et actualem (*Iren.* et efficacilem) 5. γράφον τὸ] P²: dicens (*Iren.* dicens sic: *Anastas.* λέγων) 6. τοῦ ἀρχιερέως] P²: summo sacerdote (*Iren.* sacerdotē: *Anastas.* τοῦ λεπτῶς) 8. λέγων] *Iren.* dicens: *Anastas.* λέγων: dicens 9. δὲ] P²: porro (*Iren.* uero: *Anastas.* δὲ) 13. τί, de hoc quod summus sacerdos populum signat 14. Χριστοῦ] P²: Christi παρουσίαν] secundum aduentum πεντηκοσιοστῷ] P²: quingentesimo 15. ἐμφανίσεως] ostendens 19. κἀκεῖνα . . . ἀκούσουσιν] *om.* P² 20. καὶ γενήσονται . . . ποιμῆν] καὶ τὰ ἐξῆς P¹ P² 22. de uelamine 24. ὑπὸ Ἰωσ. καὶ Νικοδ.] *Ioan.* *Ieiun.*: a Iosepho et Nicodemo καταβὰν] καταβιβασθεὶς K: depositum 25. de praeparatione sacrae oblationis 26. γενομένη] γινομένη P²: quae fit σκευοφυλακίῳ] uasorum custodiaro

[Τίνος προτύπωσιν ἔχον.]

Προστυπώθη δὲ ὁ τοῦ Κρανίου τόπος οὗτος ἐν τῷ Ἀβραάμ ὅτε ἐφ' ἐνὶ τῶν ὀρέων ἐκείνων τοῦ Θεοῦ κελεύσαντος τὸ θησιαστήριον [ἐκ λίθων] ἐποίησεν καὶ ἐστίβασε τὰ ζῖλα (καὶ ἔθηκε) τὸν γιόν καὶ ἀνήνεγκε κριόν [ἀντ' αὐτοῦ] εἰς ὀλοκάρπωσιν· οὕτως ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὁ ἀναρχος καὶ παλαιὸς τῶν αἰωνίων 5 ἡμερῶν τὸν ἀναρχὸν αὐτοῦ Υἱὸν (εὐδόκησεν) ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων σαρκωθῆναι ἐξ ἀχράντου παρθένου καὶ θεοτόκου ἐκ τῆς ὀσφύος Ἀβραάμ κατ' ἐπαγγελίαν ὄρκου ὃν ἔθηκε πρὸς αὐτὸν ὥστε ὑπὲρ γένους ἀνθρώπων οἶκ' ἐφέισατο τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ μονογενοῦς ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν· καὶ ἔπαθε μὲν ὡς ἄνθρωπος (ἐν) τῇ σαρκὶ ἀλλ' ἔμεινεν ἀπαθὴς τῇ 10 θεότητι· καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς ἀπερχόμενος ἐν τῷ σταυρῷ [αὐτοῦ] τὸν σταυρὸν αὐτοῦ ἐβάσταζε, καὶ ἀντὶ κριοῦ ἐτύθη τὸ σῶμα αὐτοῦ ἄμωμον ὡς ἄμνος σφατόμενος τῇ λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ καὶ ἀρχιερεὺς γενόμενος ὡς υἱὸς ἀνθρώπου καὶ προσφέρων ἑαυτὸν καὶ προσφερόμενος εἰς τὸ ἀνεῖναι καὶ ἁμαρτίας πολλῶν καὶ τέθηκε μὲν ὡς ἄνθρωπος ἀνέστη δὲ ὡς Θεὸς δι' ἣν εἶχε ὑπερκό- 15 σμου δόξαν παρὰ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί.

49. Περὶ τοῦ Χερουβικῆ Ὑμνου.

Ὁ χερουβικὸς ὕμνος ἐμφαίνει διὰ τῆς τῶν διακόνων προδοσοποιήσεως καὶ τῆς τῶν ῥηιδίων σεραφικῶν ἀπεικονισμάτων ἱστορίας τὴν εἰσοδὸν τῶν ἀγίων καὶ δικαίων ἀπάντων συνεισερχομένων μετὰ τοῦ ἁγίου τῶν ἀγίων ὑπάρχοντος· 20 συνεισπορευομένων καὶ προπορευομένων ἔμπροσθεν τῶν χερουβικῶν δυνάμεων καὶ ἀγγελικῶν στρατιῶν καὶ ἄσωμάτων χορῶν, (καὶ) αὐτῶν τάξεων ἀοράτως προτρεχουσῶν καὶ ὕμνουσῶν καὶ δορυφορουσῶν ἔμπροσθεν τοῦ μεγάλου βασιλέως Χριστοῦ προερχομένου εἰς μυστικὴν θυσίαν ὑπὸ χειρῶν ἐνύλων βασταζομένου· μετ' ὧν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον συνεισπορεύεται ἔμπρο- 25 σθεν ἐν τῇ ἀναιμάκτῳ καὶ λειτουργικῇ θυσίᾳ νοερώς θεωρούμενον πηρὶ καὶ θυμιάματι καὶ ἀτμίδι καπνοῦ εὐώδους, (τῷ μὲν πυρὶ δεκνύον τὴν θεότητα, τῇ

2-5. Gen. xxii 2, 9, 13 5. Dan. vii 9 6. 1 Pet. i 20 7. Heb. vii 5
8. Rom. viii 32 10. 1 Pet. iv 1 11. S. Io. xix 17 14. *Lit. Byz.* (*Litt. E. & W.* 318. 34); Heb. ix 28 (Isa. liii 11) 15. S. Io. xvii 5 19. Heb. x 19
26. Act. ii 19 (Ioel ii 3)

2. ὁ τοῦ Κρανίου τόπος] δ Κράνιος P²: et Caluaria ἐν] etiam in 3. κελεύσαντος] κελεύοντος P²: iubente 4. καὶ ἔθηκε] Γ: et imposuit: καὶ ἤνεγκεν P²
6. ἀναρχὸν] συνἀναρχον P²: coaeuum εὐδόκησεν] P²: uoluit 7. παρθένου καὶ θεοτόκου] καὶ θεοτόκου παρθένου P²: et uirgine Dei genetricis 10. ἐν] Γ: in 11. αὐτοῦ] om. P² 12. ἄμωμον] τὸ ἄμωμον P² ὡς ἄμνος . . . πλευρὰν αὐτοῦ] et ut agnus occisus est in latere lanceatus 14. καὶ προσφέρων . . . προσφερόμενος] semetipsum obtulit et oblati est 15. ὑπερκόσμιον] προκόσμιον P²: priusquam mundus fieret 17. de hymno cherubim 18. διὰ τῆς . . . ἱστορίας] per diaconorum praecedentium uiamque facientium flabellorumque seraphicarum imaginationem contemplantionem 20. συνεισερχομένων] qui intraturi et mansuri sunt 21. ἔμπροσθεν . . . δυνάμεων] et ante cherubicas uirtutes 22. καὶ] Γ: et ἀοράτως] uisibiliter quodammodo 24. βασιλέως] regem omnium 25. συνεισπορεύεται ἔμπροσθεν] antecedit 26. λειτουργικῇ] rationali (λογικῇ) 27. τῷ μὲν . . . καπνοῦ] τὸ μὲν πῦρ δεκνύον τὴν θεότητα, ἣ δὲ ἀτμὴς τοῦ εὐώδους καπνοῦ P²: igne quidem ostendens diuinitatem, uapore uero odoriferi fumi

δὲ ἀτμίδι τοῦ εὐώδους καπνοῦ) τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ἐπελθόντος ἀοράτως καὶ εὐωδιάσαντος ἡμᾶς διὰ τῆς μυστικῆς καὶ ζωοθύτου καὶ ἀναιμάκτου λατρείας καὶ δλοκαρπώσεως τῆς διὰ σταυροῦ καὶ θανάτου τοῦ Χριστοῦ τελεσιουργομένης αὐτοῦ οἰκονομίας. λοιπὸν δὲ καὶ τὴν κατὰ τοῦ θανάτου [νίκην] γενομένην
5 [καὶ τὴν] ἐν τῷ ᾄδῃ κάθοδον καὶ ἀνάβασιν αὐτοῦ καὶ ἀνάστασιν τριήμερον ὁρῶσαι αἱ νοεραὶ δυνάμεις καὶ χοροστασίαι τῶν ἀγγέλων σὺν ἡμῖν ἀοράτως βοῶσι τὸν ὕμνον τὸ Ἀλληλοῦϊα.

50. [Καὶ ἄλλως.]

*Ἔστι δὲ καὶ κατὰ μίμησιν τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ Χριστοῦ καθ' ἣν ὁ Ἰωσήφ
10 καθελὼν τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ σταυροῦ ἐνείλησε σινδόνι [καθαρᾶ] καὶ ἀρώμασι καὶ μύροις αὐτὸ ἀλείψας ἐβάστασε σὺν Νικοδήμῳ καὶ ἐκήδευσεν αὐτὸ ἐν μνημείῳ καινῷ λελατομημένῳ ἐκ πετρᾶς, ὅπερ ἐστὶν ἀντίτυπον τοῦ ἁγίου μνήματος ἐκείνου τὸ θυσιαστήριον καὶ τὸ καταθέσιον ἐν ᾧ ἐτέθη τὸ ἅγιον καὶ πανάχραντον σῶμα, ἡ ἁγία τράπεζα.

15 52. Ὁ Δίσκος ἐστὶν ἀντὶ τῶν χειρῶν Ἰωσήφ καὶ Νικοδήμου τῶν κηδευσάντων τὸν Χριστὸν ἔρμηνεύεται δὲ ἔνθα ἐπιφαίνεται ὁ Χριστός, κύκλον οὐρανοῦ ἐμφαίνων ἐν μικρᾷ περιγραφῇ, τὸν νοητὸν ἥλιον Χριστὸν ὁρῶν ἐν τῷ ἄρτῳ ὁρώμενον.

53. Τὸ Ποτήριον τίνος ἔχει τύπον.

20 Τὸ ποτήριον ἐστὶν ἀντὶ τοῦ σκεύους οὗ ἐδέξαντο τὸ ἐκβλυσθὲν τῆς αἱμαχθείσης ἀχράντου πλευρᾶς καὶ χειρῶν καὶ ποδῶν τοῦ Χριστοῦ ἀπομύρισμα. ἔστι δὲ πάλιν τὸ ποτήριον κατὰ τὸν κρατῆρα ὃν γράφει Κύριος ἦτοι ἡ Σοφία καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Ἐκέρρασε τὸ ἕατοῦ αἷμα ἀντὶ τοῦ οἴνου ἐκείνου καὶ προσέθηκε ἐν τῇ αὐτοῦ ἁγίᾳ τραπέζῃ λέγων τοῖς πᾶσι Πίετε τὸ αἷμά μου
25 ἀντὶ τοῦ οἴνου κεκρασμένον ὑμῖν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

51. Περὶ τοῦ Δισκοκαλύμματος.

Τὸ δισκοκαλύμμα ἐστὶν ἀντὶ τοῦ σογδαρίου ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς (καὶ) τοῦ προσώπου περικαλύπτον αὐτὸν ἐν τῷ τάφῳ.

7. *Litt. E. & W.* 379. 7 10. *S. Mc.* xv 46, *S. Mt.* xxvii 59 11. *Cp.*
S. Io. xix 39 sq. 12. *S. Mt.* xxvii 60, *S. Mc.* xv 46 22. *Prov.* ix 1 sq.
24. *S. Mt.* xxvi 28, *Litt. E. & W.* 394. 22 28. *S. Io.* xx 7

2. διὰ . . . [ζωοθύτου] per mysticam et uiuam hostiam 3. δλοκαρ-
πώσεως . . . οἰκονομίας] holocaustum quod in dispensatione crucis et mortis
effectum et consummatum est Christi 9. *τίτ.* de sacerdotibus et diaconibus
portantibus sanctam patenam 13. τὸ καταθέσιον] repositorium 14. ἡ ἁγία
16. *ἐρμηνεύεται δὲ*] item discus interpretatur 15. *τίτ.* de disco
17. ὁρῶν] *χωρῶν* P²: capiens 19. de calice 20. οὐ ἐδέξαντο] δ ἐδέξατο
M¹: quod suscepit 21. ἀπομύρισμα] sanctae diligentiae susceptionem 22. ὃν
γράφει] ubi secundum quod scriptum est Κύριος . . . Θεοῦ] sapientia id est filius
Dei 23. ἐκείνου καὶ προσέθηκε] illic etiam addidit (ἐκεῖ καὶ προσέθηκε) 27. de
disci, id est patenae, cooperimento 28. καὶ] P²: et 29. ἐν] tanquam in

54^a. Ὁ Ἄηρ τί δηλοῖ.

Τὸ καταπέτασμα ἦτον ὁ Ἄηρ ἐστὶ καὶ λέγεται ἀντὶ τοῦ λίθου οὗ ἠεφάλισε τὸ μνημεῖον Ἰωσήφ ὄνπερ καὶ ἐσφράγισεν ἡ Πιλᾶτου κοχτωδιά.

55. Ὁ δὲ πᾶσι προσφωνούμενος πνευματικὸς Ἀσπασμὸς τὴν ἐσομένην πάντων πρὸς ἀλλήλους ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν μελλόντων [ἀρρήτων] ἀγαθῶν ἀποκαλύψεως κατὰ πίστιν τε καὶ ἀγάπην ὁμόνοιάν τε καὶ ὁμογνωμοσύνην καὶ ταυτότητα λογικὴν, δι' ἣν τὴν πρὸς τὸν Λόγον καὶ Θεὸν οἰκείωσιν οἱ ἄξιοι δέχονται, προτυποὶ καὶ προδιαγράφει. Λόγου γὰρ σύμβολον τὸ στόμα καθ' ὃν μάλιστα πᾶσιν ἅπαντες οἱ λόγοι μετεληφότες ὡς λογικοὶ καὶ τῷ πρώτῳ καὶ μόνῳ Λόγῳ καὶ παντὸς αἰτίῳ λόγου συμφύονται.)

56. Ἡ δὲ . . . γινομένη Κλείσις τῶν θυρῶν τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας τὴν τε τῶν ὕλικῶν δηλοῖ πάροδον καὶ τὴν γενησομένην μετὰ τὸν φοβερόν ἐκείνον ἀφορισμὸν καὶ τὴν φοβερωτέραν ψήφον εἰς τὸν νοητὸν κόσμον ἧτοι τὸν νυμφῶνα τοῦ Χριστοῦ τῶν ἀξίων εἰσοδὸν καὶ τὴν ἐν ταῖς αἰσθήσεσι τῆς κατὰ τὴν ἀπάτην ἐνεργείας τελείαν ἀποβολήν.)

57. Ἡ δὲ τοῦ θεοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως γινομένη παρὰ πάντων ὁμολογία τὴν ἐφ' οἷς ἐσώθημεν παραδόξοις λόγοις τε καὶ τρόποις τῆς πανσόφου περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ προνοίας γενησομένην μυστικὴν εὐχαριστίαν κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα προσημαίνει· δι' ἧς εὐγνώμονας ἐπὶ τῇ θεῖᾳ εὐεργεσίᾳ ἑαυτοῦς συνιστῶσιν οἱ ἄξιοι· πλὴν ταύτης τῶν περὶ αὐτοῦς ἀπείρων θείων ἀγαθῶν ἀντεισαγαγεῖν ἄλλο τι καθ' ὅτιον οὐκ ἔχοντες.)

58. Ἰδοὺ ἐσταύρωται ὁ Χριστός, τέθαιπται ἡ ζωὴ, ἠσφαλίσθη ὁ τάφος, ἐσφραγίσθη ὁ λίθος· πρόσσειον ὁ ἱερεὺς, (συνεισέρχεται ταῖς ἀγγελικαῖς δυνάμεσιν)· οὐκετι ὡς (ἐν) ἐπιγεῖῳ τόπῳ ἐστὼς ἀλλ' ὡς ἐν τῷ οὐρανίῳ θυσιαστηρίῳ ἔμπροσθεν τοῦ φοβεροῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ παριστάμενος, θεωρεῖ τὸ μέγα καὶ ἀνερμήνευτον καὶ ἀνεξιχνίαστον τοῦ Χριστοῦ μυστήριον. ὁμολογεῖ τὴν χάριν, κηρύττει τὴν ἀνάστασιν, σφραγίζει τὴν πίστιν τῆς (ἀγίας) Τριάδος, πρόσσειον λευχειμωνῶν ὁ ἄγγελος ἐν τῷ λίθῳ τοῦ τάφου, ἀποκλιῶν τῇ χειρὶ, δεικνύων τῷ σχήματι, βοῶν τῇ φωνῇ, ἐντρόμως διὰ τοῦ διακόνου κηρύττων τὴν τρίήμερον ἔγερσιν, ὑψῶν τὸ καταπέτασμα καὶ λέγων Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου, ἰδοὺ πρώτη ἡμέρα· [καὶ] πρόσχωμεν τῇ ἀγίᾳ ἀναφορᾷ, ἰδοὺ δευτέρα ἡμέρα· ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν, ἰδοὺ τρίτη ἡμέρα. ὁ λαὸς βοᾷ τὴν

2. S. Mt. xxvii 66 4-10. S. Maximus *Mystag.* 17 11-15. *ib.* 15
16-21. *ib.* 18 26. Eph. v 32, iii 4 28. S. Mt. xxviii 2 30-32. *Litt.*
E. & W. 321

1. de uelo 3. ὄνπερ] ὄπερ P²: quod 4. τί. cuius sit symbolum diuinum
osculum ex sancti Maximi dictis 11. τί. cuius symbolum sit obseratio ostiorum:
eiusdem 15. ἀποβολήν] + τε καὶ ἀρνησιν M¹: et abnegationem 16. τί. quid
innuat diuinum fidei symbolum: eiusdem 22. τί. qualis debeat esse sacerdos
sancto assistens altari ἠσφαλίσθη . . . ἐσφραγίσθη] ἠσφάλισται . . . ἐσφράγισται P²
23. συνεισέρχεται . . . δυνάμεσιν] P²: conuenit cum angelicis virtutibus: συνέρχεται
M¹ 24. ἐν] P²: in ὡς ἐν τῷ οὐρανίῳ] ὡς ἐπουρανίῳ P²: et tanquam supercaelesti
27. ἀγίας] P²: sanctae 28. ἀποκλιῶν] ἀποκλιῖται P¹: reuoluit 29. δεικνύων]
ostendit ἐντρόμως] ἐντρομος P²: perterritus 31. καὶ] om. P²

τῆς ἀναστάσεως Χριστοῦ χάρις, Ἐλεον εἰρήνης, θυσίαν αἰδέσεως· ὁ ἱερεὺς τὸν λαὸν διδάσκει, τὴν (διὰ) τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ μεμαθηκῶς τριαδικὴν θεογνωσίαν, Ἡ χάρις τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος μετὰ πάντων ὁμῶν· ὁ λαὸς συνομολογεῖ καὶ συνείχεται καὶ λέγει Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου. εἶτα
 5 πάντας ὁ ἱερεὺς ἀναβιβάζων εἰς τὴν [ἀνω] Ἱεροσολίμ τὴν ἐπογρανίον, ἐν ᾗ ἐστῶτες ἦσαν οἱ πόδες ἡμῶν ἐν ταῖς ἀγλαῖς σοῦ Ἱεροσολίμ, εἰς τὸ ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, [καὶ] βοᾷ Βλέπετε· ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας· οἱ πάντες διαμαρτύρονται λέγοντες Ἐχομεν πρὸς τὸν Κύριον· ὁ ἱερεὺς εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ· (ὁ λαὸς συντίθεται λέγων Ἀξίον καὶ δίκαιον εὐχαριστηρίους ὑμῶν
 10 ἀναπέμποντας τῇ ἁγίᾳ Τριάδι ἄνω ἔχειν τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα ζητοῦντας τὴν κατοικίην τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ).

54^b. [Περὶ τοῦ Καταπετάσματος.]

Τὸ καταπέτασμα λέγεται διὰ τὸν λέγοντα ἀπόστολον [ὅτι] Ἐχομεν παρρησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἣν ἐνεκαίνισεν
 15 ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν διὰ τοῦ καταπετάσματος τοῦτέστι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἱερέα μέγαν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ.

59. Εἶτα πρόσειον ὁ ἱερεὺς μετὰ παρρησίας τῷ θρόνῳ (τῆς χάριτος) τοῦ Θεοῦ μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ πίστεως ἀπαγγέλλων τῷ Θεῷ καὶ λαλῶν οὐκέτι διὰ νεφέλης ὡς ποτὲ Μωϋσῆς ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου
 20 ἀλλὰ ἀνακακαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτεῦων, [καὶ] μεμύηται τὴν τῆς ἁγίας Τριάδος θεογνωσίαν καὶ πίστιν, καὶ μόνος μόνῳ προσλαλεῖ Θεῷ, μυστήρια ἀπαγγέλλων ἐν μυστηρίῳ τὰ κεκρυμμένα πρὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν, νηγὶ δὲ φανερωθέντα ἡμῖν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἅπρ ἡμῖν ἐξηγήσατο ὁ μονογενὴς Υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς.
 25 καθὼς γὰρ ἐλάλησεν ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσέϊ ἀοράτως καὶ ὁ Μωϋσῆς πρὸς τὸν Θεόν, οὕτως καὶ ὁ ἱερεὺς μέσον τῶν δύο χερουβιμ ἐστὼς ἐν τῷ ἰλαστηρίῳ καὶ κατακύπτων διὰ τὴν ἄσπεκτον καὶ ἀθεώρητον τῆς θεότητος δόξαν τε καὶ λαμπρότητα τὴν οὐράνιον λατρείαν νοερώς ὁρᾷ καὶ μυέται, καὶ τῆς ζωαρχικῆς ὑπερουσίου Τριάδος τὴν [θείαν] ἔλλαμψιν, τοῦ μὲν
 30 Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸ ἀναρχον καὶ ἀγέννητον, τοῦ δὲ Υἱοῦ καὶ Λόγου τὸ συνἀναρχον καὶ ὁμοούσιον καὶ γεννητόν, τοῦ δὲ ἁγίου Πνεύματος τὸ συναίδιον

1-9. *Litt. E. & W.* 321 5. *Gal.* iv 25, *Heb.* xii 22 6. *Ps.* cxxi 2,
Zach. viii 3 13. *Heb.* x 19-21 17. *Heb.* iv 16 18. *Heb.*
 x 22 19. *Ex.* xl 22 20. 2 *Cor.* iii 18 22. *Col.* i 26 23. 2 *Tim.* i 10
 24. *S. Io.* i 18

2. τὴν διὰ . . . θεογνωσίαν] ἦν διὰ . . . μεμάθηκε . . . θεογνωσίαν Γ: trinam Dei cognitionem quam per Christi gratiam didicit δα] P²: per 5. ἔνω] om. Γ
 6. σου] Dei 9. ὁ λαὸς . . . Ἱερουσαλήμ] M¹: populus pollicetur . . . Hierusalem
 13-16. *In lat. hoc legitur post. cap.* 54 a 13. τὸ καταπέτασμα] rursusque uelum
 17. *tit.* de his quae mystice celebrantur a sacerdote εἶτα] deinde post haec
 τῆς χάριτος] P²: gratiae 19. λαλῶν] συλλαλῶν P²: colloquens 20. καὶ]
 om. P² 25. ἐλάλησεν] ἐλάλει P²: loquebatur 26. μέσον τῶν] medius
 inter 28. δόξαν] gloriam *cod. Par.*: gratiam *cod. Cam.* 29. ὑπερουσίου]
 et supersubstantialis ἔλλαμψιν] splendorem contemplans

καὶ ὁμοφῆς καὶ ἑκπορευτόν, Τριάδα ἁγίαν κατὰ τὴν τῶν ὑποστάσεων ἦσαν
 προσώπων ἀσύγχυτον ἀιδιότητα, κατὰ δὲ τὴν τῆς φύσεως ἔνωσιν ἀδιαίρετον
 καὶ ἀδιάσπαστον θεότητα καὶ βασιλείαν καὶ δόξαν, καὶ νοερώς ὁρᾷ καὶ βοᾷ
 τὴν τῶν σεραφικῶν δυνάμεων τρισάγων δοξολογίαν, τὰ μὲν χερουβίμ (ἐπισκιά-
 ζοντα, τὰ δὲ σεραφίμ) κεκραγότα· μεθ' ὧν βοᾷ (τὸν ἐπινίκιον ἕμνον ἀδόντων. 5
 εἶτα ὁ λαὸς ἀντὶ τῶν χερουβικῶν καὶ τετραμόρφων ζῶων βοᾷ) Ἅγιος ἅγιος
 ἅγιος Κύριος σαβαώθ, τουτέστιν ὁ τρισάγιος καὶ εἰς Θεὸς τῶν δυνάμεων·
 ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὕψιστοις· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. [τὸ
 ὡσαννὰ ἐστι τῶν δὲ Δ΄ ὡς φῶς ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.]

60. Περὶ τῶν Ῥιπιδίων καὶ τῶν διακόνων.

10

Τὰ δὲ ῤιπίδια καὶ οἱ διάκονοι ἐμφαίνουσι τὰ ἐξαπτέρυγα σεραφίμ καὶ τὴν
 τῶν πολυμομμάτων χερουβίμ περιφέρειαν· καὶ γὰρ κατὰ τὴν τῶν ἐπουρανίων
 (καὶ) ὑπερκοσμίων ἱερὰν [ὄντως] τάξιν οὕτω καὶ τὰ ἐπίγεια μιμνῶνται. καὶ
 γὰρ τετραμόρφα ζῶα ἀντιφωνητικῶς ἀλλήλων ἀντιδεχόμενα βοῶσι, τὸ μὲν
 πρῶτον ζῶον τὸ εἰς ὁμοίωμα λέοντος βοᾷ Ἅγιος· τὸ δὲ τέταρτον τὸ εἰς ὁμοίωμα 15
 ἀνθρώπου βοᾷ Κύριος σαβαώθ· τὸ δὲ δεύτερον (τὸ) εἰς ὁμοίωμα μύσχου βοᾷ
 Ἅγιος· τὸ δὲ τρίτον τὸ εἰς ὁμοίωμα ἀετοῦ βοᾷ Ἅγιος· (ἐν) τρισὶν ἁγιασμοῖς εἰς
 μίαν συνιοῦσι κυριότητα [καὶ] δύναμιν καὶ θεότητα, καθὼς Ἡσαΐας (ὁ προφήτης)
 θεύεται ὅτε εἶδεν τὸν Κύριον ἐπὶ θρόνον ἰψηλοῦ (καὶ ἐπηρμένου) καὶ τὰς
 σεραφικὰς δυνάμεις γύκλω ἐστῶσας καὶ ἐκ τῆς φωνῆς ἐπλήσθη ὁ οἶκος καπνοῦ· 20
 τότε ἀπεστάλη ἐν τῶν σεραφίμ καὶ ἔλαβεν ἄνθρακα ἐν τῇ χειρὶ ὃν τῇ λαβίδι
 ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ θγσιαστηρίου· σημαίνει τὸν ἱερέα καὶ αὐτὸν κατέχοντα τὸν
 νοερόν ἄνθρακα Χριστὸν τῇ λαβίδι τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ
 καὶ ἀγιάζοντα καὶ καθαίροντα τοὺς δεχομένους καὶ μεταλαμβάνοντας. καὶ
 γὰρ εἰς οὐράνια καὶ ἀχειροποίητα [καὶ] ἄγια εἰσῆλθεν ὁ Χριστὸς καὶ ἐνεφανίσθη 25
 ἐν δόξῃ [τῷ προσώπῳ] τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὑπὲρ ἡμῶν γενόμενος ἀρχιερεὺς
 μέγας διεληλυθὼς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἔχοντες αὐτὸν παράκλιντον πρὸς τὸν Πατέρα
 καὶ ἰλασμόν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν (ὡς καταρτισάμενον ἡμῖν τὸ ἅγιον καὶ
 τίμιον αὐτοῦ σῶμα λῆτρον ὑπὲρ πάντων) καθὼς αὐτὸς λέγει Πάτερ ἁγίον ἀγίους
 ἐν τῷ ὀνόματι σοῦ ᾧ δέδωκας μοι ἵνα ὦσι καὶ αὐτοὶ ἡγιασμένοι καὶ θέλω ἵνα 30

5-8. *Litt. E. & W.* 323 sq.

7. Ps. lxxix 7

9. Ps. cxvii 25

15-17. *Litt. E. & W.* 323

19-23. Isa. vi 1, 2, 4, 6

25. Heb. ix 24

26. Heb. vi 20, iv 14

27. I Io. ii 1

29. S. Mt. xx 28, S. Io. xvii 11,

17, 19, 24, 23, 24

2. ἀιδιότητα] ιδιότητα P²: proprietatem 4. ἐπισκιάζοντα . . . σεραφίμ] ἐπισκιάζοντα τὰ σεραφίμ P²: ἐπισκιάζοντων τῶν σεραφίμ M¹: obumbrantes et seraphim
 5. τὸν ἐπινίκιον . . . βοᾷ] P²: triumphalem . . . clamat ᾠδόντων] clamantes 10. de diaconibus rhipizantibus 12. περιφέρειαν] ambitus 13. καὶ] P²: et
 14. ἀλλήλων ἀντιδεχόμενα] inuicem respondentia 15. τὸ δὲ τέταρτον . . . σαβαώθ] legitur post τὸ δὲ τρίτον . . . ἅγιος P² lat. 16. τὸ] M¹ 17. ἐν] P²: in
 18. συνιοῦσι] concurrentem ὁ προφήτης] P²: propheta 19. καὶ ἐπηρμένου] P²: et eleuatum 21. τότε] τὸ δὲ P²: illud uero quod 28. ὡς καταρτισάμενον . . . πάντων] P²: + ἡμῶν M¹: qui perfecit nobis proprium suum et sanctum corpus redemptionem pro omnibus nobis 30. ᾧ] οὗς P²: quos

ὄσιν ὁποι εἰμί ἐγὼ καὶ θεωρώσι τὴν δόξαν τὴν ἐμήν, ὅτι ἠγάπησας αὐτοῦς καθὼς ἐμέ ἠγάπησας (πρὸ καταβολῆς κόσμου.)

[Ἔπειτα ὁ ἱερεὺς ἀπαγγέλλει τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὰ τῆς Χριστοῦ ἐνανθρωπήσεως μυστήρια, τὴν ἐξ ἀγίας παρθένου καὶ θεοτόκου ἀνέκφραστον καὶ ἔνδοξον
5 γέννησιν, τὴν ἀναστροφὴν καὶ ἐμπολίτευσιν τὴν ἐν κόσμῳ, τὴν σταύρωσιν, τὸν θάνατον, τὴν ἐν τῷ ἄδῃ κατάβασιν, τὴν τῶν δεσμίων ψυχῶν δι' αὐτοῦ ἐλευθερίαν, τὴν ἐκ νεκρῶν τριήμερον καὶ ἀγίαν αὐτοῦ ἀνάστασιν, τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀνάληψιν, τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καθέδραν, τὴν δευτέραν καὶ μέλλουσαν αὐτοῦ ἔνδοξον παρουσίαν πάλιν πρὸς ἡμᾶς καὶ μυσταγωγείται
10 γαστέρα Θεὸν ἀγέννητον, τουτέστι τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, γαστέρα πρὸ ἐωσφόρου καὶ πρὸ αἰώνων τὸν Υἱὸν γενῶσαν, καθὼς λέγει Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἐωσφόρου ἐρένησά σε. ὄνπερ καὶ παρακαλεῖ τελειῶσαι τὸ μυστήριον τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ γενηθῆναι ἦτοι μεταποιηθῆναι τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον εἰς σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ· καὶ πληρωθήσεται τὸ Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε.]

15 [Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ὅθεν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς καὶ βουλήσει τοῦ Υἱοῦ ἀοράτως παρὸν ὑποδεικνύει τὴν ἐνέργειαν τὴν θείαν καὶ τῇ χειρὶ τοῦ ἱερέως ἐπιμαρτυρεῖ καὶ ἐπισφραγίζει καὶ τελειοῖ τὰ προκειμένα ἅγια δῶρα εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ Κυρίου ἡμῶν τοῦ εἰπόντος ὅτι Ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγίαζον
20 ἐμαυτὸν ἵνα ὡς καὶ αὐτοὶ ἠγιασμένοι, ὅπως ὁ τρώγων μοῦ τὸ σῶμα ἐν ἐμοὶ μένη κἀγὼ ἐν αὐτῷ. ὅθεν γενόμενοι θείων μυστηρίων αὐτόπται καὶ μέτοχοι ζωῆς ἀθανάτου καὶ κοινωνοὶ θείας φύσεως δοξάζομεν τὸ μέγα καὶ ἀκατάληπτον καὶ ἀνεξιχνίαστον μυστήριον τῆς οἰκονομίας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· ὅθεν δοξάζοντες βοῶμεν Σὲ ὑμνοῦμεν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα· σὲ εὐλογοῦμεν τὸν Υἱὸν καὶ
25 Λόγον· σοὶ εὐχαριστοῦμεν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν· τριάς γὰρ ἐν μονάδι καὶ μονὰς ἐν τριάδι, ὁμοούσιος καὶ ἀδιαίρετος, παράδοξον ἔχουσα καὶ τὴν διαίρεσιν τῶν προσώπων καὶ τὴν ἔνωσιν τῆς μιᾶς φύσεως καὶ θεότητος. καὶ γὰρ τὸ ἐπικεκυφῶτως ποιεῖν τὸν ἱερέα τὴν θείαν μυσταγωγίαν ἐμφαίνει τὸ συλλαλεῖν ἀοράτως τῷ ἀοράτῳ Θεῷ· ὅθεν καὶ τὴν θείαν (φωτοφάνειαν) ὄρα καὶ
30 τῇ λαμπρότητι τῆς δόξης τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐμφαιδρύνεται καὶ ὑποστέλλει ἑαυτὸν τῷ φόβῳ καὶ τῇ αἰδῷ καθὼς Μωϋσῆς ὅτε εἶδε τὸν Θεὸν ἐν εἰδῇ πυρὸς ἐν τῷ ὄρει ἔντρομος γενόμενος ἀπέστρεψε καὶ ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· ἐγλαβεῖτο γάρ, φησί, κατανοῆσαι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ.]

[Περὶ τῶν κεκοιμημένων.

35 Γίνεται ἡ μνήμη τῶν κεκοιμημένων πρὸς τὸν Θεὸν τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκὸς τὸν καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων τὴν κυρίαν ἔχοντα καὶ δεσπόζοντα ἐπογρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων καὶ ὡς τοῦ βασιλέως Χριστοῦ παρόντος καὶ τοῦ

5-9. *Litt. S. Bas. & S. Chrys. (Litt. E. & W. 326-329)* 10. *Ps. cix 3* 14. *Ps. ii 7* 16-19. *Lit. S. Bas. (Litt. E. & W. 329 sq.)*
19. *S. Io. xvii 19* 20. *S. Io. vi 56* 22. 2 *Pet. i 4* 24. *Litt. E. & W. 329* 32 sq. *Act. vii 32, Ex. iv 6* 35. *Num. xvi 22* 36. *Phil. ii 10*

2. πρὸ . . . κόσμου] P²: ante constitutionem mundi 29. φωτοφάνειαν] P²
35. πνευμάτων] *Anec. fonds 1555 A*: πατέρων P¹ P²

ἁγίου Πνεύματος πάντας προσκαλουμένον ζώντας καὶ μεταστάντας ἐνθάδε πρὸς τὰς ἐκεῖθεν μονὰς καὶ καταπαύσεις εἰς τὴν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προέλευσιν συναθροισθῆναι καὶ προφθάσαι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἀκοιτιθῆναι τὴν φωνὴν τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ, ὡς πάντων τῶν ἐν ἄδου ψυχῶν δεσμῶν ἀπολυθέντων διὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως Χριστοῦ· αὐτὸς γὰρ 5 ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν ἀπαρχὴ καὶ πρωτότοκος τῶν κεκοιμημένων γενόμενος καὶ πᾶσιν ὁδοποιήσας τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ πρὸς τὴν ἀθάνατον καὶ μακαρίαν ζωὴν ἀναπαύων τοὺς ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἐγέρσεως αὐτοῦ κεκοιμημένους· καὶ συγκαλοῦνται μετὰ προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ μαρτύρων καὶ ἱεραρχῶν χριστιανῶν αἱ ψυχαὶ συνελθεῖν καὶ ἀνακλιθῆναι μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ 10 Ἰακώβ ἐν τῇ μυστικῇ τραπέζῃ τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ.]

61. [Ὅθεν εἰς ἐνόητα πίστεως καὶ κοινωνίας Πνεύματος ἁγίου ἐλθόντες διὰ τῆς οἰκονομίας τοῦ γένητος ἡμῶν ἀποθανόντος καὶ ἐγερθέντος καὶ καθίσαντος ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐκέτι ἐπὶ γῆς ἔσμεν ἀλλ' ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ παρεστη- 15 κότες ἐν οὐρανῷ ὅπου ὁ Χριστὸς ἐστὶ καθὼς αὐτὸς τῷ Πατρὶ λέγει Πάτερ δίκαιε ἀγαπᾶσαι αὐτοῦ ἐν τῷ ὀνόματι σου ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ κἀκεῖνοι ὡς μετ' ἐμοῦ καὶ θεωρῶσι τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι ὅτι ἠγάπησας αὐτοῦς καθὼς ἐμέ. ὅθεν οὖν τὴν γιοθεσίαν ἀπολαβόντες καὶ συγκληρονόμοι τοῦ Χριστοῦ γενόμενοι, διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ καὶ οὐκ ἐξ ἔργων, ἔχομεν τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν, οὕτως τὴν ἐνέργειαν καὶ χάριν ὁ ἱερεὺς θεωρῶν βοᾷ καὶ 20 λέγει ἈΒΒΑ ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος ἀξίωσον ἡμᾶς ἀκατακρίτως μετὰ παρρησίας τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαι σε καὶ λέγειν· ὁ λαὸς βοᾷ Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· τὸ ὄνομά ἐστι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὸ ἐπικληθὲν ἐφ' ἡμᾶς, Χριστός· ὅθεν καὶ ἡμεῖς χριστιανοὶ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπικέκληται ἡμῖν. Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμά ἐστιν ὡς λέγει 25 Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντός ὑμῶν ἐστὶ· τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὸ βασιλεύειν πέλει, τὸ ἀγιάζον καὶ φωτίζον τὰς νοεράς καὶ ἀγγελικὰς στρατίας καὶ πάντα ἀνθρώπων ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον καὶ πιστεύοντα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Γενηθήτω τὸ θέλημα σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸ θέλημα τοῦ Ἰησοῦ καὶ Πατρὸς οἰκονομία τοῦ Υἱοῦ ἐστίν. Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν 30 ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· ὁ ἄρτος ὁ ἐπιούσιος ἐστὶν ὁ Χριστὸς ὁ ὢν καὶ προὖν καὶ ὁ μέλλων, ὁ ἀδαπάνητος καὶ αἰεὶ διαμένων καὶ διδοὺς ζωὴν τῷ κόσμῳ, ὃν διὰ βαπτίσματος δεξάμενοι τούτων λαβεῖν πάντοτε αἰτούμεθα. Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ φειλῆματα καὶ τὰ πταίσματα ἡμῶν.]

(Ἡ δὲ παναγία τε καὶ σεπτὴ τοῦ μεγάλου καὶ μακαρίου Θεοῦ [καὶ Πατρὸς] 35

3. Ps. xciv 2, lxx 9 6. 1 Cor. xv 20, Apos. i 5 : *Litt. S. Bas. (Litt. E. & W. 327)* 10. S. Mt. vii 11 12. Eph. iv 13, 2 Cor. xiii 14 13. 1 Th. v 10, Rom. viii 34 15. Col. iii 1, S. Io. xvii 25, 16, 11, 24, 23 18. Gal. iv 5, Rom. viii 17 19. Eph. ii 8 sq., Gal. iv 6 21-34. *Litt. E. & W. 339* 23. S. Ia. ii 7 24. Jer. xiv 9 26. S. Lc. xvii 21 28. S. Io. i 9, iii 18 32. S. Io. vi 33 35 sqq. S. Maximus *Mystag.* 20

30. υἱοῦ] *leg. θεοῦ* 35. *tit. cuius sit symbolum oratio dominica* 35 sqq. ἡ δὲ παναγία . . . ἱφαιδρυναν] *praeterea sancta . . . splendidos reddiderunt*

ἐπίκλησις τῆς δοθησομένης ἐνουποστάτου τε καὶ ἐνουπάρκτου κατὰ δωρεὰν καὶ χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος υἰοθεσίας ἐστὶ σύμβολον καθ' ἣν, πάσης ὑπερνωμένης τε καὶ καλυπτομένης ἀνθρωπίνης ιδιότητος τῇ ἐπιφοιτήσει τῆς χάριτος, υἱοὶ Θεοῦ χρηματίσουσι τε καὶ ἔσονται πάντες οἱ ἅγιοι ὄσοι [δι' ἀρετῶν] ἀπεν-
 5 τεύθεν ἤδη τῷ θείῳ τῆς ἀγαθότητος κάλλει ἑαυτοὺς λαμπρῶς τε καὶ ἐπιδόξως ἐφαίδρυναν.)

62. [Ἐἶπα ὁ ἱερεὺς βοᾷ τοῖς πᾶσι καὶ λέγει ὅτι Ἐγὼ ἀνθρωπός εἰμι ὁμοιοπαθὴς ἡμῶν· βλέπετε θεωρεῖτε· ἰδοὺ ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἐστὶν ὁ ἅγιος καὶ ἐν ἁγίοις ἀναπαύομενος. ὁ λαὸς ὁμολογεῖ καὶ λέγει Εἰς ἅγιος καὶ Θεὸς ἀναμάρτητος ὁ
 10 Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς σὺν Θεῷ Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι· ἀγῶν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.]

Ἐν δὲ κατὰ τὸ τέλος τῆς μυστικῆς ἱεουργίας παρὰ παντὸς τοῦ λαοῦ γινομένη τοῦ Εἰς ἅγιος καὶ τῶν ἐξῆς ὁμολογία τὴν ὑπὲρ λόγων καὶ νοῦν πρὸς τὸ ἐν τῆς θείας ἀπλότητος κρύβιον γενησομένην τῶν μυστικῶς τε καὶ σοφῶς κατὰ
 15 Θεὸν τετελεσμένων συναγωγῆν τε καὶ ἔνωσιν δηλοῖ ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τῶν νοητῶν αἰῶνι, καθ' ὃν τῆς ἀφανοῦς καὶ ὑπεραρρήτου δόξης τὸ φῶς ἐνοπτεύοντες τῆς μακαρίας μετὰ τῶν ἀνω δυνάμεων καὶ αὐτοὶ δεκτικοὶ γίνονται καθαρότητος.)

Ἐμθ' ἦν ὡς τέλος πάντων ἢ τῶν μυστηρίων Μετάδοσις γίνεται, μεταποιοῦσα πρὸς ἑαυτὴν καὶ ὁμοίους τῷ κατ' αἰτίαν Ἀγαθῷ κατὰ χάριν καὶ
 20 μέθεξιν ἀποφαίνουσα τοὺς ἀξίως μεταλαμβάνοντας, ἐν μηδενὶ αὐτοῦ λειπομένουσιν κατὰ τὸ [ἐφικτὸν] ἀνθρώποις [καὶ] ἐνδεχόμενον· ὥστε καὶ αὐτοὺς δύνασθαι εἶναί τε καὶ καλεῖσθαι θέσει κατὰ τὴν χάριν θεοῦ, διὰ τὸν αὐτοὺς ὄλως πληρῶσαντα ὄλον Θεὸν καὶ μηδὲν αὐτῶν τῆς αὐτοῦ παρουσίας κενὸν καταλείψαντα.)

63. Ἐκοινωνία κέκληται ἢ τῶν θείων μυστηρίων μετάληψις διὰ τὸ τὴν πρὸς
 25 Χριστὸν ἡμῖν χαρίζεσθαι ἔνωσιν καὶ κοινωνοῦσιν ἡμᾶς τῆς αὐτοῦ ποιεῖν βασιλείας.)

[Ὁ μὲν Μωϋσῆς αἷμα ἑρράντισε τῶν τράγων καὶ μόσχων τῷ λαῷ λέγων Τοῦτο
 (τὸ) αἷμα τῆς διαθήκης τοῦ Θεοῦ ἐστίν· ὁ δὲ Χριστὸς καὶ Θεὸς τὸ ἴδιον σῶμα ἔδωκε
 καὶ τὸ ἴδιον αἷμα ἐξέχεε καὶ ἐκέρασε (τὸ ποτήριον) τῆς καινῆς διαθήκης λέγων
 Τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου καὶ τὸ αἷμά μου τὸ κλῶμενον καὶ διαρραπτιζόμενον
 30 εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· ὥστε ὅσας ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο
 πίνητε τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν (μου) ὁμολογεῖτε.]

7. S. Iac. v 17 8. Isa. lvii 15. 9 sq. *Litt. E. & W.* 341 10. Rom. xi 36
 12-23. S. Maximus *Mystag.* 21 24-25. S. Isid. *Pel. Epp.* i 228 26. Heb.
 ix 19 sq., Ex. xxiv 6-8 29. I Cor. xi 24, S. Mt. xxvi 27 sq. 30. I Cor. xi 26
 31. *Lit. S. Bas. (Lit. E. & W. 328)*

12. *lit.* quid significet finis mysticae missae, id est cum exclamatur
unus sanctus et caetera: sancti Maximi 12-23. ἢ δὲ κατὰ . . . κατα-
 λείψαντα] confessio autem . . . inane reliquit 24. *lit.* quare dicatur
 communio. 24-25. κοινωνία . . . βασιλείας] porro communio . . . regni com-
 municatores 27. τὸ] P² 28. τὸ ποτήριον] M¹ 31. μου] M¹

[NOTE.—The above text is only provisional. I cannot guarantee its accuracy in detail, since the collations were of necessity hurriedly made, and the MSS used are written with such singular carelessness that sense can be made of them only by very free emendation. But the present text is sufficient to indicate the contents of the treatise and the character of Anastasius's original.]